

Załącznik nr 1
do uchwały Nr XVI/151/20
Rady Miasta Bochnia
z dnia 30.01.2020

GMINNY PROGRAM
WSPIERANIA
RODZINY NA LATA
2020 - 2022

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	3
I. Podstawa prawna	4
II. Główne założenia	5
III. Zarys diagnozy sytuacji rodzin w Bochni	6
1. O rodzinie	6
2. Rodzina a bezrobocie	7
3. Rodziny korzystające z pomocy społecznej	10
4. Rodzina w świetle danych placówek oświatowych	13
5. Nadzór kuratorski	15
6. Uzależnienia w rodzinie	16
7. Przemoc w rodzinie	18
8. Dzieci w placówce wsparcia dziennego	20
9. Piecza zastępcza	21
IV. Obszary problemowe	23
V. Adresaci Programu	24
VI. Cele Programu	24
VII. Realizacja	25
VIII. Finansowanie	27
IX. Ewaluacja i sprawozdawczość	27
X. Spis tabel	28

WPROWADZENIE

Szczególne rola rodziny polega na tym, że jest ona naturalnym i niezastąpionym środowiskiem dla rozwoju człowieka, w niej zarówno dziecko, jak i osoba dorosła zaspokajają swoje podstawowe potrzeby.

Rodzina jako instytucja społeczna pozostaje w kręgu ciągłego zainteresowania socjologów, psychologów, pracowników socjalnych, pedagogów oraz przedstawicieli innych dziedzin nauki i praktyki. August Comte, którego definicja rodziny jest jedną z częściej przytaczanych, określał ją jako podstawową grupę społeczną, na której opiera się społeczeństwo.

Jedną z najistotniejszych funkcji rodziny jest wychowanie dzieci. We współczesnych rodzinach coraz częściej obserwuje się trudności z prawidłową realizacją zadań wychowawczych. Niesie to za sobą szereg zagrożeń dla dobrego rozwoju i wchodzenia w dorosłe życie dzieci w nich wychowywanych. [Pedagogika Społeczna, red. Pilch, I. Lepalczyk, W-wa, 1995].

Dla:

- dobra dzieci, które potrzebują ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, wzrastania w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia
- w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności
- dobra rodziny, która jest naturalnym środowiskiem rozwoju i dla dobra wszystkich jej członków,
- w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiece nad dziećmi i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami [Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej]

uchwala się Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2020 – 2022.

I. PODSTAWA PRAWNA

Zadania dotyczące wspierania rodziny opisane są przede wszystkim w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz. U. 2019 poz. 1111, 924). Zgodnie z art. 176 pkt 1, powyższej ustawy do zadań własnych gminy należy: opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny; tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny; tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez: zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa, organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających, prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci. Ponadto finansowanie podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny, kosztów związanych z udzielaniem pomocy ponoszonych przez rodziny wspierające; współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym; sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy. Zgodnie z art. 179 ust. 2 cytowanej ustawy gminne programy wspierania rodziny uchwalane są przez radę gminy.

Oprócz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, działania dotyczące wsparcia rodziny regulowane są także w innych obowiązujących aktach prawnych, w tym:

- Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2019, poz. 1507, 1622, 1690)
Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2015, poz. 1390)
- Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. 2019, poz. 730)
- Ustawie z dnia 29 kwietnia 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. 2019, poz. 852)
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2019, poz. 688, 1570)

Jednocześnie opracowanie i realizacja niniejszego Programu zostały zawarte w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Bochnia na lata 2017-2026, cel nr 1.1.3. przyjętej uchwałą Nr XXXII/266/17 Rady Miasta Bochnia z dnia 30 marca 2017 r.

II. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA

Głównym założeniem niniejszego programu jest funkcjonowanie spójnego systemu wsparcia dzieci i rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w celu przywrócenia im zdolności do funkcjonowania. Cel ten może zostać osiągnięty poprzez wzmocnienie roli i funkcji rodziny, rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych oraz zapewnienie bezpieczeństwa dziecku i rodzinie. Realizowane w ramach Programu zadania koncentrować się będą nie tylko na dziecku, ale również na całej rodzinie. Program zakłada dalsze integrowanie, rozwój i wzmocnienie działań instytucji i organizacji działających w Bochni w zakresie wspierania rodziny.

Realizacja zadań Programu ma zapobiegać kryzysom funkcjonowania rodziny, których konsekwencją może być umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, a także praca z rodzinami, z których dzieci – na skutek przeżywanego kryzysu - zostały czasowo umieszczone poza rodziną, w celu przywrócenia warunków pozwalających na ponowne podjęcie ich wychowywania przez rodziny biologiczne.

III. ZARYS DIAGNOZY SYTUACJI RODZIN W BOCHNI

1. O rodzinie

Refleksja nad rodziną trwa od czasów starożytnych czego potwierdzeniem są, do dziś aktualne, słowa Arystotelesa, który uważał, że w rodzinie jak w soczewce odzwierciedla się kondycja całego społeczeństwa. Również dziś jednym z kryteriów oceny państw czy miast jest jakość realizowanej polityki rodzinnej. O jakości i poziomie życia bocheńskich rodzin wnioskować można biorąc pod uwagę m.in. twarde wskaźniki, a więc: dane demograficzne, liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej, liczbę rodzin, w których z powodu przemocy interweniowały służby społeczne, liczbę dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, liczbę rodzin objętych nadzorem kuratorów czy pomocą asystentów rodziny. Liczbowe wskaźniki kondycji rodziny wymagają komentarza jakościowego a więc spojrzenia na instytucjonalne możliwości wspierania rodzin dysfunkcyjnych oraz ofertę dla rodzin wydolnych, prawidłowo funkcjonujących lecz przeżywających naturalne kryzysy rozwojowe. Najcenniejsze wnioski na temat bocheńskich rodzin płyną jednak z doświadczeń osób bezpośrednio zaangażowanych w ich sprawy.

Zjawiskiem mającym dalekosiężne skutki dla kształtu polityki rodzinnej są utrwalające się zmiany struktury polskich rodzin. Dekadę temu naukowe opracowania przywoływały twierdzenie, że miejsce wielopokoleniowej rodziny zajęła rodzina nuklearna złożona z małżonków i dzieci. Dziś nadużyciem nie będzie stwierdzenie, że oprócz rodziny tradycyjnej funkcjonuje wiele alternatywnych jej form, że pojęcie rodziny podlega ciągłym redefinicjom, co stawia nowe wyzwania dla polityki rodziny w zakresie ochrony macierzyństwa (rodzicielstwa).

Obecnie co trzecie dziecko w Polsce jest dzieckiem urodzonym poza małżeństwem, częściej też wychowuje się w rodzinie niepełnej. Samotne rodzicielstwo niejednokrotnie ma charakter deklaracyjny, bowiem rodzice tworzą nowe, nieformalne związki partnerskie. Częściej też obserwowalne są tzw. rodziny „patchworkowe”, tworzone przez pary samotnych rodziców z dziećmi.

Powyższa sytuacja nie sprzyja stabilności rodziny i realizowaniu przez nią podstawowych funkcji, które pomimo przemian struktury rodziny pozostają niezmiennie.

Rodzina to naturalne i najbardziej optymalne środowisko rozwoju człowieka. Zakładamy, że powinna być miejscem, w którym każdy człowiek ma możliwość zaspokajania swoich potrzeb, w którym dzieci mają warunki do harmonijnego rozwoju.

Prawidłowo funkcjonująca rodzina powinna zatem, w sposób wystarczająco dobry, zaspokajać podstawowe, zarówno biologiczne, jak i psychologiczne potrzeby swoich członków. W rodzinie realizują się potrzeby bezpieczeństwa, przynależności, miłości i uznania, bycia ważnym i akceptowanym. Rodzina jest także miejscem kultywowania i przekazywania dzieciom systemu wartości, obowiązujących norm postępowania, wzorców zachowania koniecznych dla właściwego funkcjonowania i radzenia sobie w życiu. Rodzina realizuje zadania socjalizacyjne poprzez uczenie

młodego pokolenia pełnienia ról społecznych oraz przygotowuje do odpowiedzialnego, dorosłego życia.

Nie wszystkie rodziny realizują swoje funkcje w sposób prawidłowy, nie wszystkie dzieci wychowują się w warunkach optymalnych dla ich rozwoju. Wiele bocheńskich rodzin to rodziny dysfunkcyjne. Zaburzenia realizacji funkcji rodziny występują zarówno na skutek czynników zewnętrznych, takich jak niskie płace, wzrost kosztów życia i utrzymania rodziny czy trudne zdarzenia losowe, ale również z powodu pewnych uwarunkowań indywidualnych poszczególnych członków rodziny, np.: utrata zdrowia fizycznego bądź psychicznego, rozłąka ze względu na pracę za granicą, uzależnienia, brak kompetencji rodzicielskich, przeżywanie różnych osobistych problemów i kryzysów rozwojowych, niski potencjał w obszarze umiejętności radzenia sobie przeciwnościami losu, przykre doświadczenia wychowywania się w trudnej rodzinie generacyjnej, zaburzenia osobowości itp.

Z uwagi na złożoność zjawiska lapidarna i syntetyczna diagnoza problemów rodziny jest trudna. Chcąc rozpoznać jej trudności możemy czerpać z literatury przedmiotu, analizować dane zastane, jak również (co szczególnie cenne) czerpać z zasobów wiedzy i doświadczenia zawodowego pracowników służb społecznych.

Narodowy Spis Powszechny z 2011 r. nie uwzględnia danych statystycznych dotyczących liczby i struktury rodzin żyjących w Mieście Bochnia. Ostatnie dane dostępne z Narodowego Spisu Powszechnego pochodzą z 2002 r. i dostarczają jedynie orientacyjnych danych o strukturze ludności miasta.

Tabela 1. Struktura gospodarstw domowych wg Narodowego Spisu Powszechnego 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Małżeństwa			Partnerzy			Matki	Ojcowie
		razem	bez dzieci	z dziećmi	razem	bez dzieci	z dziećmi	z dziećmi	z dziećmi
<i>Rodziny ogółem w gospodarstwach domowych</i>	7898	6378	1484	4896	57	25	32	1280	183
<i>jednorodzinnych (jednopokoleniowych)</i>	7050	5794	1234	4560	49	23	26	1044	163
<i>dwurodzinnych (dwpokoleniowych)</i>	802	554	236	318	8	2	6	220	20
<i>trzywięcejrodzinnych (wielopokoleniowych)</i>	46	30	12	18	-	-	-	16	-

Źródło: Dane GUS, NSP 2002

Na terenie całego kraju żyło wówczas 10 457 617 rodzin, w Małopolsce było ich 849 844, w powiecie bocheńskim 24 890. W samym Mieście Bochnia żyło wówczas 7 898 rodzin, z czego 6 378 to małżeństwa, 57 to partnerzy oraz 1 463 rodziców samotnie wychowujących dzieci, w tym: 1 280 to matki z dziećmi, a 183 rodziny to ojcowie z dziećmi. Zdecydowana większość funkcjonowała

w jednorodzinnych gospodarstwach domowych, do rzadkości należą rodziny żyjące w strukturach trzypokoleniowych gospodarstwach domowych i większych.

Liczbę rodzin z dziećmi, które zamieszkują na terenie miasta, na potrzeby niniejszego dokumentu, orientacyjnie szacujemy na podstawie danych dotyczących liczby udzielonych świadczeń wychowawczych 500+. W 2018 roku udzielono 34933 świadczeń dla 2302 rodzin.

2. Rodzina a bezrobocie

Bezrobocie nie tylko samo w sobie jest problemem społecznym, leży także u podstaw wielu innych problemów. W oparciu o dane z Głównego Urzędu Statystycznego można stwierdzić, że stopa bezrobocia w Polsce spadła w przeciągu ostatnich pięciu lat z 12,4% w grudniu 2010 roku do 5,8% w grudniu 2018 roku¹. Na podstawie analizy danych statystycznych Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni można uznać, że zjawisko bezrobocia systematycznie zmniejsza swój rozmiar. Zmienia się jednak struktura osób bezrobotnych.

Tabela 2. Bezrobocie w Gminie Miasta Bochnia w latach 2013-2018

Rok	Ogółem	Stopa bezrobocia w % (dane dla powiatu bocheńskiego, obliczana przez GUS, stan na XII)	Osoby długotrwale bezrobotne	Osoby bezrobotne poniżej 30 r.ż./w tym, poniżej 25 r.ż.	Osoby bezrobotne pow. 50 r.ż.	Osoby samotnie wychowujące dzieci do 18 r.ż.	Osoby posiadające co najmniej 1 dziecko niepełnosprawne poniżej 18 r.ż.	Osoby posiadające co najmniej 1 dziecko niepełnosprawne poniżej 18 r.ż.	Osoby po odbyciu kary pozbawienia wolności	Niepełno-sprawni	Kobiety
2013	1330	11,0	724	b.d. /259	271	89	b.d.	b.d.	16	87	769
2014	1118	9,2	658	b.d. /184	255	72	b.d.	b.d.	18	85	651
2015	832	7,1	465	240/116	218	b.d.	154	0	b.d.	62	486
2016	775	6,2	463	204/99	207	b.d.	164	1	b.d.	56	464
2017	667	5,2	393	160/67	172	b.d.	157	0	b.d.	58	481
2018	585	4,5	352	143/61	154	b.d.	150	1	b.d.	48	395

Źródło: <http://bochnia.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy>

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym i gospodarczym naturalnym dla gospodarki wolnorynkowej. Jego wskaźniki będą się zmieniać w zależności od sytuacji gospodarczej jednak dotychczasowe obserwacje zjawiska pozwalają wskazać, że do grup szczególnego ryzyka należą

¹ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2019,4,1.html>

osoby o niskim poziomie kompetencji i osoby długotrwale bezrobotne. Bezrobocie rodzi nie tylko skutki indywidualne, ale i takie, które definiuje się jako problemy społeczne. W rodzinie z problemem bezrobocia pojawiają się trudności finansowe, napięcie emocjonalne, frustracja, konflikty. Obniżeniu ulega poziom zaspokojenia potrzeb natury socjalno-bytowej. W konsekwencji bezrobocia, w rodzinach nim doświadczonych, dochodzi do zaburzeń realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Trudno bowiem o stworzenie poczucia bezpieczeństwa materialnego, o atmosferę spokoju. Zorientowanie na przyszłość myśli i działań w sytuacji niepewności najbliższej przyszłości również może być zadaniem trudnym. Obniżeniu ulega poziom zaspokojenia potrzeb dzieci, zarówno podstawowych jak i rozwojowych w tym np.: edukacyjnych.

Niezależnie od przyczyn bezrobocia rodziców troska o dobro dzieci wychowujących się w rodzinach z problemem bezrobocia jest bardzo istotna i należy ją wpisać tak w politykę społeczną gminy, w działalność instytucji oświatowych i kulturalnych.

Naprzeciw potrzebom bocheńskich rodzin, również tych o mniejszych zasobach, wychodzą działające na terenie miasta instytucje, których oferta jest bezpłatna lub nie wymaga angażowania wielu środków finansowych. W 2018 roku Urząd Miasta Bochnia uczestniczył w realizacji systemu wsparcia materialnego dla rodzin z dziećmi poprzez kontynuację wydawania Kart Dużej Rodziny (wydano 182 Karty Dużej Rodziny, 211 Bocheńskich Kart Rodzinnych). Ponadto Miejski Zespół Edukacji funduje corocznie stypendia szkolne (zgodnie z ustawą o systemie oświaty) dla uczniów z rodzin ubogich, tj. takich, w których dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 528 zł.

W organizację czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, w tym dzieci i młodzieży z rodzin ubogich, zaangażowany jest również Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Bochni realizujący przez cały rok plan imprez ogólnodostępnych. Miejski Dom Kultury w Bochni oraz Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna także włączają się w organizację czasu wolnego poprzez planowanie i realizowanie wielu zajęć nieodpłatnych i ogólnodostępnych.

3. Rodziny korzystające z pomocy społecznej

Informacji na temat sytuacji bocheńskich rodzin dostarczają dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bochni. W 2018 r. z pomocy społecznej korzystało 735 rodzin, w których łącznie żyło 1630 osób.

Tabela 3. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w latach 2006-2018

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba rodzin	1022	977	1150	1419	960	839	855	927	893	759	918	776	735
Liczba osób w rodzinach	3007	2784	3143	3903	2560	2080	2049	2317	2192	1890	2073	1807	1630

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bochni

Z roku na rok znacznie zmniejsza się liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej, co spowodowane jest wprowadzeniem programów socjalnych wspierających finansowo każdą z rodzin wychowujących dzieci. Istotnym z punktu widzenia niniejszego dokumentu jest fakt, że jednocześnie zwiększa się liczba tzw. rodzin wieloprotymowych wykazujących trudności w realizacji swoich funkcji, rodzin w kryzysie, w konflikcie, zagrożonych rozpadem. Ubóstwo materialne nie jest już naczelnym powodem zwracania się do MOPS po pomoc.

W spostrzeżeniach zarówno pracowników socjalnych, jak i innych specjalistów działających na rzecz rodziny i dziecka, akcentowane jest pogłębianie się zaburzeń funkcjonowania wielu rodzin. Hasło to mieści w sobie m.in. kryzys struktury rodziny przejawiający się w:

- ➔ rosnącej liczbie rozwodów,
- ➔ powstawaniu tymczasowych konkubinatów zorientowanych na wspólne życie jedynie do czasu pojawienia się trudności,
- ➔ zaniedbaniach w sferze opieki i wychowania dzieci oraz nasilaniu się różnych form przemocy domowej.

Tabela 4. Typy rodzin objętych pomocą społeczną

	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Rodziny z dziećmi ogółem	208	162	154	877	676	647
w tym: o liczbie dzieci 1-3	182	134	131	699	494	501
o liczbie dzieci 4+	26	28	23	178	182	146
Rodziny niepełne ogółem	132	101	93	419	310	279
w tym: o liczbie dzieci 1-3	112	89	83	316	248	230

o liczbie dzieci 4+	20	12	10	103	62	49
Rodziny emerytów i rencistów	249	239	243	527	381	379
w tym: o liczbie osób 1	126	153	165	126	153	165
2	55	52	44	110	104	88
3+	68	34	34	291	124	126

Źródło: Opracowanie własne MOPS w Bochni

Tabela 5. Główne powody przyznawania pomocy społecznej w latach 2016 - 2018

<i>Powód trudnej sytuacji życiowej</i>	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>Ubóstwo</i>	335	278	255	850	675	566
<i>Bezdomność</i>	10	10	16	10	10	16
<i>Potrzeba ochrony macierzyństwa</i>	77	37	33	387	201	180
<i>Bezrobocie</i>	292	191	183	896	558	506
<i>Niepelnosprawność</i>	371	283	288	768	566	578
<i>Długotrwała lub ciężka choroba</i>	433	321	329	964	692	675
<i>Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych</i>	330	191	188	1015	617	577
<i>w tym: - rodziny niepełne</i>	132	101	83	419	307	246
<i>- rodziny wielodzietne</i>	28	20	17	162	120	97
<i>Alkoholizm</i>	96	74	73	193	125	121
<i>Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego</i>	8	8	11	14	15	19

Źródło: Opracowanie własne MOPS w Bochni na podstawie sprawozdań do MPiPS

Od wielu lat do grupy najczęstszych powodów przyznawania pomocy społecznej należy bezradność w sprawach prowadzenia gospodarstwa domowego i kwestiach opiekuńczo-wychowawczych. Jest to poważna dysfunkcja rodziny wynikająca m.in. z niskiego poziomu kompetencji rodziców w zakresie organizowania życia rodziny, zarządzania budżetem domowym. W rodzinach tej kategorii wychowanie dzieci nie jest planowanym, świadomym procesem, ich potrzeby podstawowe jak i rozwojowe są marginalizowane, aspiracje edukacyjne nie są w wystarczającym stopniu pobudzane i moderowane. W konsekwencji tych trudności dzieci z rodzin dysfunkcyjnych są słabiej przygotowane do samodzielnego życia, osiągania sukcesów osobistych, satysfakcjonującego funkcjonowania w rolach społecznych. Skutkiem tego zjawiska może być dziedziczenie statusu społecznego. Osoby dorosłe, które wywodzą się z rodzin dysfunkcyjnych, często nie posiadając dobrych wzorców, mają trudność w prawidłowym funkcjonowaniu w założonych przez

siebie rodzinach.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku, zobligowała gminy do zatrudniania asystentów rodziny. We współpracy z rodzinami oraz pracownikami socjalnymi asystenci opracowują i realizują plan pracy, którego ogólnym celem jest pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, psychologicznych, socjalnych. Ustawowym obowiązkiem jest zatem kontynuowanie pracy asystentów rodziny, którzy w roku 2018 świadczyli wsparcie 57 rodzinom a w nich 148 dzieciom.

Tabela 6. Wsparcie asystentów rodziny w latach 2013-2018

<i>Rok</i>	<i>Liczba asystentów rodziny</i>	<i>Liczba rodzin</i>	<i>Liczba dzieci w rodzinach</i>
2013	3	49	163
2014	3	57	158
2015	3	64	153
2016	3	62	159
2017	3	65	157
2018	3	57	148

Źródło: Dane MOPS w Bochni

Praca asystentów rodziny służy udzielaniu rodzinie wszechstronnej pomocy tak, aby mogła ona poradzić sobie z trudnościami i w wystarczającym zakresie realizować zadania wynikające z funkcji rodziny. Wsparcie asystentów rodziny jest formą profilaktyki i przeciwdziałania takim zjawiskom pojawiającym się na gruncie życia rodzinnego, które obligują służby do umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Działania pomocowe realizowane przez asystentów prowadzone są również w sytuacji czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną. Wówczas ich celem jest przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i umożliwienie powrotu dziecka pod opiekę rodziców. W 2016 r. pod opiekę rodziców wróciło 4 dzieci z 2 rodzin, w 2017 roku dwoje dzieci a rok później jedno dziecko.

Efektywność pracy asystenta rodziny nie jest mierzona ilością rozwiązanych w czasie problemów rodziny. O sukcesie asystentury możemy mówić, gdy u klientów nastąpią zmiany w postrzeganiu siebie, swojego dotychczasowego działania i otaczającego świata. Wzmocnienie poczucia sprawstwa, poczucia kompetencji w roli rodzica, samodzielność w radzeniu sobie z trudnościami życia rodzinnego, ale też umiejętność zwracania się po pomoc, poprawa funkcjonowania dzieci w rodzinie i środowisku szkolnym to tylko przykłady efektów współpracy z asystentem rodziny. Wobec rodzin, w których podejmowane działania nie przynoszą pożądanych zmian oraz w szczególnie niepokojących sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu dziecka, MOPS zwraca się do Wydziału Rodzinnego Sądu

Rejonowego w Bochni lub do Prokuratury Rejonowej w Bochni z prośbą o podjęcie działań zgodnych z kompetencjami tychże instytucji.

W celu wzmocnienia działań pomocowych oraz ich koordynacji na rzecz niektórych rodzin objętych wsparciem asystenta powoływane są zespoły ds. pracy z rodziną. Zespoły tworzą się w celu planowania i realizacji komplementarnej pomocy dla danej rodziny.

W procesie swojego rozwoju rodziny przeżywają różnorodne trudności (długotrwała choroba, niepełnosprawność, przemoc, niewydolność wychowawcza, problemy w realizacji własnych funkcji). Nie wszystkie z nich dysponują zasobami pozwalającymi na konstruktywne rozwiązanie problemów. Z doświadczeń pracowników pomocy społecznej wynika, że wsparcie rodziny poprzez intensywną, zorientowaną na rozumienie, pogłębioną pracę socjalną oraz objęcie rodziny wsparciem asystenta, pozwalają na zaktywizowanie niejednokrotnie głęboko ukrytych naturalnych zasobów rodziny. Istotną kwestią jest również współpraca polegająca na wymianie doświadczeń i informacji pomiędzy pracownikami różnych instytucji w orbicie zainteresowania których pozostają bocheńskie rodziny. Adekwatny do problemu i sytuacji danej rodziny poziom wzajemnego zainteresowania działaniami podejmowanymi przez poszczególne instytucje pozwoliłby uniknąć dyfuzji odpowiedzialności a także sytuacji, w której brak spójności pomysłów na rozwiązanie kryzysu w rodzinie utrzymuje rodziny w stagnacji i dezorientacji. W perspektywie czasowej wyznaczonej niniejszym dokumentem możliwe jest zaplanowanie działań zmierzających do integracji środowiska zaangażowanego w pracę z rodzinami poprzez udział MOPS w projekcie „*Kooperacje 3 D. Model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób rodzin dla gmin powyżej 20 tys. mieszkańców*”. Celem projektu jest zwiększenie i poprawa współpracy pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych, istotnych z punktu widzenia włączenia społecznego, tak by dostęp do pomocy poszczególnych instytucji był zoptymalizowany, by unikać dyfuzji odpowiedzialności czy dublowania świadczeń. Zasadniczą zmianą proponowaną w modelu jest przejście od rozumienia klienta jako podmiotu „konsumującego” zaproponowaną przez instytucję pomoc/ świadczenie/ usługę do rozumienia klienta jako osoby świadomie współtworzącej rozwiązania własnych trudności.

4. Rodzina w świetle danych placówek oświatowych

Zauważane przez pracowników socjalnych narastające trudności w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, znajdują swoje odzwierciedlenie w danych liczbowych pozyskanych z placówek oświatowych w Bochni. Wzrasta liczba dzieci potrzebujących stałego wsparcia pedagogów szkolnych w związku z deficytem funkcjonowania rodziny. Zaniedbania w zakresie opieki nad dziećmi, deprivowanie ich potrzeb miłości, przynależności, uznania i akceptacji w rodzinie przyczyniają się do występowania trudności wychowawczych, problemów w nauce oraz zachowań ryzykownych,

takich jak np.: poszukiwanie akceptacji, zrozumienia i wsparcia w dewiacyjnych grupach nieformalnych zorientowanych na realizację swoich celów w sposób daleki od społecznie akceptowanego.

Tabela 7. Wsparcie udzielane rodzinom przez szkoły w latach 2017-2018

	Liczba porad i konsultacji dla rodzin		Liczba rodzin objętych wsparciem		Liczba dzieci objętych pomocą psychologa, pedagoga	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1 (dane obejmują Gimnazjum nr 1)	357	b.d.	69	b.d.	475	b.d.
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2	96	106	85	94	152	198
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 4	121	161	26	32	93	132
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5	120	ok.200	27	35	85	85
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 7 (dane obejmują Gimnazjum nr 2)	155	162	59	55	88	100
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	187	86	26	120	69	140

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z placówek oświatowych z terenu Miasta Bochnia (dane cząstkowe gromadzone były na potrzeby sprawozdawczości z realizacji GPWR)

Tabela 8. Wsparcie udzielane rodzinom przez przedszkola w latach 2017-2018

	Liczba porad i konsultacji dla rodzin		Liczba rodzin objętych wsparciem		Liczba dzieci objętych pomocą psychologa, pedagoga	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Miejskie Przedszkole nr 1	7	10	7	11	6	20
Miejskie Przedszkole nr 2	2	27	1	2	0	brak danych
Miejskie Przedszkole nr 3	90	15	1	2	58	50
Miejskie Przedszkole nr 4	53	10	14	8	40	2
Miejskie Przedszkole nr 5	40	20	3	2	34	26
Miejskie Przedszkole nr 6	100	15	50	10	48	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z placówek oświatowych z terenu Miasta Bochnia (dane cząstkowe gromadzone były na potrzeby sprawozdawczości z realizacji GPWR)

Jako przyczynę problemów wychowawczych z młodzieżą nauczyciele wskazują zaniedbania wychowawcze rodziny, negatywne oddziaływanie środowiska rówieśniczego oraz wpływ mediów na osobowość młodego człowieka. Trudności wychowawcze przejawiają się w nadmiernej ruchliwości, nadpobudliwości, agresji słownej oraz w braku zainteresowania nauką. Nauczyciele w trakcie spotkań z pracownikami socjalnymi zwracają szczególną uwagę na trzy czynniki związane z rodziną ucznia

oddziałujące dotkliwie na jego rozwój. Pierwszy z nich to zmiana struktury rodziny z powodu rozwodu rodziców, drugi to niezaradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, trzeci z kolei związany jest z obserwowanym przez nauczycieli przekazaniem przez rodziców odpowiedzialności za wychowanie dziecka na szkołę oraz inne instytucje². O nasileniu problemów wychowawczych świadczy m.in. wzrost liczby dzieci przejawiających zaburzenia emocjonalne, wymagających wsparcia socjalnego, potrzebujących dożywiania w szkole.

Tabela 9: Liczba dzieci dożywianych

rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
liczba dzieci	310	332	301	347	339	323	309	368	325

Źródło: Dane MOPS w Bochni dotyczące realizacji wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, obecnie „Posiłek w szkole i w domu”

Na terenie miasta Bochnia funkcjonuje również Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna im. Stefana Szumana. W roku 2018 w zasięgu jej wsparcia było 1160 dzieci z terenu powiatu bocheńskiego (brak danych dla miasta Bochnia). Działania podejmowane przez Poradnię to szeroko rozumiana pomoc diagnostyczna i terapeutyczna, m.in. Szkoła dla Rodziców, warsztaty psychologiczne dla dzieci, terapia indywidualna i grupowa.

5. Nadzór kuratorski

Oslabienie więzi międzypokoleniowych, rozluźnienie norm i obyczajów społecznych, ich pluralizm, różnorodność wpływów środowiskowych, chaos informacyjny, deficyty w zakresie realizacji podstawowych zadań rodzicielskich, uzależnienia powodują, że rodziny coraz częściej znajdują się w funkcjonalnym kryzysie. Potrzeby w zakresie prawnej ochrony dobra dzieci utrzymują się na podobnym poziomie od kilku lat, o czym świadczy liczba nadzorów kuratorskich w rodzinach.

Tabela 10. Liczba rodzin z dziećmi objętych nadzorem kuratorów sądowych

Rok	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba rodzin	67	81	84	86	85

Źródło: Dane Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Bochni

² Konstruując dokument Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych przeprowadzaliśmy badania sondażowe wśród bocheńskich nauczycieli szkół i przedszkoli. Wyniki ankiet pozostają nadal aktualne, o czym świadczą relacje nauczycieli i pedagogów, z którymi kontaktujemy się na co dzień realizując pracę socjalną.

Wydział Rodzinny Sądu Rejonowego w Bochni w ciągu ostatnich pięciu lat prowadził 172 sprawy o pozbawienie, ograniczenie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej oraz 151 spraw karnych wobec nieletnich (bez uwzględnienia spraw o przejawy demoralizacji).

Tabela 11. Liczba spraw prowadzonych w rodzinach

Sprawy:	2014	2015	2016	2017	2018
- o pozbawienie, ograniczenie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej	39	64	40	15	14
- sprawy karne nieletnich	17	61	31	15	27

Źródło: Dane Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Bochni

Dane te również potwierdzają istnienie kryzysu rodziny, szczególnie w zakresie realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz przemawiają za koniecznością podejmowania systemowych działań profilaktycznych i interwencyjnych na rzecz wspierania rodziny

6. Uzależnienia w rodzinie

Z danych zebranych przez pracowników pomocy społecznej, Policji, pedagogów szkolnych oraz przedstawicieli innych podmiotów działających na rzecz rodziny wynika, że bocheńskie rodziny najczęściej dotyka problem uzależnienia od alkoholu. Jednocześnie, częściej niż w latach ubiegłych, w rodzinach pojawiają się także uzależnienia od innych substancji psychoaktywnych, a także uzależnienia behawioralne – od hazardu, Internetu, gier komputerowych czy innych mediów.

Problem uzależnienia dotyka rodzin i osób z różnych środowisk, o różnym statusie materialnym. Dla wielu rodzin uzależnienie jest problemem krępującym i wstydlwym, nierzadko przez wiele lat ukrywanym. Ilościowe zdiagnozowanie zjawiska uzależnienia w mieście jest trudne. W celu zarysowania ogólnego kształtu zjawiska w tym miejscu podaje się tylko niektóre dane jego dotyczące.

W strukturach MOPS funkcjonuje Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy, który świadczy pomoc również osobom uwikłanym w przemoc. Prowadzone są dyżury pracownika socjalnego, psychologa, prawnika i terapeuty.

Tabela 12: Wsparcie udzielane w Miejskim Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym dla Osób Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy w latach 2008-2018

Rodzaj konsultacji	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
osoby uzależnione od alkoholu	320	317	340	408	455	336	365	367	360	333	337

osoby współuzależnione	137	108	108	91	91	64	45	45	28	33	38
osoby doznające przemocy	33	25	22	41	28	11	6	13	10	12	4
osoby stosujące przemoc	8	6	7	8	8	4	1	8	12	2	2
dorośle dzieci alkoholików	5	13	5	10	3	4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
konsultacje inne	76	89	76	55	51	23	16	41	15	19	15
Razem	579	558	558	613	636	442	433	474	425	399	396

Źródło: Dane MOPS gromadzone na potrzeby sprawozdawczości w latach 2008-2018

Osoby uzależnione, współuzależnione, dorośle dzieci alkoholików a także rodzice dzieci uzależnionych lub używających substancji w sposób szkodliwy, mogą zwrócić się po wsparcie do Poradni Terapii Uzależnień i Współuzależnienia funkcjonującej w ramach NZOZ przy ul. Storynka w Bochni. W ofercie poradni znajdują się bezpłatne konsultacje lekarza psychiatry, psychologa, pedagoga, terapia indywidualna oraz grupowa. Ze wsparcia Poradni Terapii Uzależnień i Współuzależnienia w Bochni od 2014 r. do końca 2016 r. skorzystało łącznie 215 osób z problemem uzależnienia z terenu Miasta Bochnia³.

Problem uzależnień rozpoznawany jest również przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W 2017 i 2018 roku MKRPA podejmowała działania wobec odpowiednio 50 i 46 osób. Każdy ze złożonych do Komisji wniosków o podjęcie działań pomocowych wobec konkretnej osoby jest rozpatrywany w ciągu jednego miesiąca. Komisja pracuje w dwóch zespołach motywacyjnych, których celem jest nakłonienie osoby uzależnionej do samodzielnego podjęcia decyzji o terapii dziennej lub stacjonarnej. W sytuacji gdy zawodzą metody motywacyjne i perswazja, osoba uzależniona odmawia podjęcia leczenia a opinia biegłych potwierdza uzależnienie, MKRPA kieruje do Sądu Rejonowego w Bochni wniosek o zastosowanie wobec osoby uzależnionej przymusowego skierowania na leczenie. MKRPA realizuje również działania profilaktyczne organizując spotkania z uczniami szkół podstawowych.

Dokładny opis problemów związanych z nadużywaniem alkoholu, działań dotyczących zapobiegania uzależnieniom oraz ich indywidualnym i społecznym skutkom zawarty jest w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii.

Dzieci z rodzin borykających się z problemem alkoholowym doświadczają wielu traumatycznych przeżyć. W rodzinie alkoholowej często brakuje środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb, ograniczone bywają możliwości zaspokajania potrzeb wyższego rzędu. W rodzinie dominuje atmosfera niepokoju, napięcia, niepewności i lęku. Dzieci z rodzin dotkniętych chorobą alkoholową często przedwcześnie wchodzą w rolę dorosłych, czują się inne, gorsze od rówieśników, nierzadko doświadczają przemocy. Doświadczenie życia w rodzinie z problemem alkoholowym pozostawia

³ W chwili sporządzania niniejszego dokumentu nie dysponujemy danymi za kolejne lata. Pismo z dnia 8.10.2019 r. adresowane do Poradni pozostało bez odpowiedzi.

w nich piętno na całe życie. Niewłaściwe realizowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczej w tych rodzinach jest jedną z najczęstszych przyczyn pozbawiania lub ograniczania władzy rodzicielskiej oraz umieszczania dzieci w pieczy zastępczej.

7. Przemoc w rodzinie

Skala zjawiska przemocy w rodzinach jest niełatwa do oszacowania. Z danych MOPS wynika, że rośnie liczba osób objętych wsparciem w związku z przemocą. Są to jednak dane dotyczące przemocy ujawnionej - na ogół w sytuacji, gdy eskalacja zjawiska w rodzinie jest tak duża, że jej członkowie zgłaszają problem lub reagują na nią osoby z najbliższego otoczenia. Wystąpienie zjawiska przemocy domowej angażuje zazwyczaj wiele lokalnych instytucji – policję, ośrodek pomocy społecznej, sąd, ośrodek interwencji kryzysowej, szkoły. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie adresowany jest do wszystkich mieszkańców miasta, a jego celem jest zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy, zapewnienie pomocy rodzinom, pogłębianie wiedzy i doskonalenie umiejętności osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy, a także koordynacja działań podejmowanych na rzecz zapobiegania temu zjawisku. Ostatnie z wymienionych zadań ściśle wiąże się z Zespołem Interdyscyplinarnym ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie będącym podstawowym ogniwem systemu reagowania na zjawisko przemocy. Diagnostyce problemu przemocy w rodzinie oraz świadczeniu pomocy osobom uwikłanym w przemoc służy Procedura „Niebieskie Karty”.

Tabela 13. Przemoc w bocheńskich rodzinach w latach 2013 – 2018

Działania	2013	2014	2015	2016	2017	2018
- interwencje domowe-ogółem	306	241	337	278	460	381
- interwencje domowe dotyczące przemocy w rodzinie – rozpoczęta procedura Niebieskie Karty	47	75	41	44	89	82
- osoby będące pod wpływem alkoholu w trakcie interwencji z względu na przemoc w rodzinie	28	34	22	26	b.d.	b.d.

Źródło: Dane Komendy Powiatowej Policji w Bochni za lata 2013-2018 gromadzone sukcesywnie przez MOPS na potrzeby sprawozdawczości

W 2018 roku procedurę „Niebieskiej Karty” prowadzono w 82 rodzinach dotkniętych przemocą. Z danych KPP w Bochni wynika, że w roku 2017 i 2018 znacznie zwiększyła się liczba interwencji domowych i niemalże podwoiła się liczba wszczynanych przez funkcjonariuszy Policji procedur „Niebieskie Karty”. Z doświadczeń pracowników socjalnych wynika, że procedura „Niebieskiej Karty” bywa narzędziem do rozgrywania konfliktu między małżonkami a także służy jako oręż do walki z małżonkiem podczas toczącej się sprawy rozwodowej, stąd być może znaczne

zwiększenie liczby wszczętych procedur.

Koordinacją działań pomocowych podejmowanych przez różne instytucje z terenu miasta zajmuje się Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy.

Tabela 14. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w latach 2013-2018

Źródło: Dane Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba Niebieskich Kart, w tym założonych przez:	4	71	50	85	67	76	84	82
a) Pomoc społeczną	1	23	10	10	14	19	19	12
b) Policję	3	46	36	69	45	49	52	57
c) Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	0	0	0	0	0	0	0	0
d) Ochronę zdrowia	0	0	0	0	0	0	0	1
e) Oświatę	0	2	1	3	1	1	5	1
f) Ośrodek Interwencji Kryzysowej	0	0	3	3	6	7	8	11
Liczba zakończonych Niebieskich Kart	0	11	35	55	74	56	58	95
Liczba rodzin objętych działaniami Zespołu/grup roboczych	4	51	94	116	112	94	123	146
Liczba spotkań Zespołu	2	4	4	4	4	4	4	4
Spotkania grup roboczych	-	ok. 3/tydz.	ok. 3-4/tydz.	ok. 4/tydz.	ok.4/tydz.	ok.3/tydz.	4	4

W ramach procedury do pracy z osobami doświadczającymi przemocy oraz stosującymi przemoc powołanych jest 14 stałych grup roboczych, które spotykają się minimum 3 razy do każdej sprawy, w celu stworzenia indywidualnego planu pomocy rodzinie, jego realizacji i monitorowania. W skład grup roboczych obligatoryjnie wchodzi przedstawiciele jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty oraz ochrony zdrowia.

Wsparcie dla osób doznających przemocy i stosujących przemoc świadczą również: działający w strukturach bocheńskiego MOPS Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy (dalej MPK-I) oraz Ośrodek Interwencji Kryzysowej (OIK). W 2018 roku ze wsparcia oferowanego przez MPK-I skorzystano 585 razy. Oferta punktu to pomoc prawna, psychologiczna, terapeutyczna oraz doradztwo pracownika socjalnego. OIK w kolei, oprócz wsparcia indywidualnego, prowadzi grupy wsparcia dla osób doświadczających przemocy oraz grupy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc. Ponadto, interwencyjnie, zapewnia schronienie całonocne dla osób doznających przemocy ze strony najbliższych.

Niepokojąca pozostaje statystyka dotycząca zjawiska przemocy w rodzinie. Pojawia się pytanie czy przywoływane, rosnące wartości liczbowe w przypadku zjawiska przemocy wynikają

z rzeczywistej intensyfikacji problemu wśród rodzin bocheńskich, czy może skala problemu pozostaje względnie stała a zwiększenie liczby zgłoszeń wynika z poszerzenia pola świadomości osób doznających przemocy oraz pracowników służb społecznych odpowiedzialnych za reagowanie? Niezależnie od odpowiedzi słusznym kierunkiem działań jest intensyfikacja pracy socjalnej z rodzinami doświadczającymi problemu przemocy i uzależnień. Należy również kontynuować pracę z młodzieżą poprzez realizowanie działań z zakresu profilaktyki pierwszo-i drugorzędowej a także kontynuować dobre praktyki wypracowane w ramach działających na terenie miasta jednostek, takich jak MKRPA, Straż Miejska, OIK, Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy.

8. Dzieci w placówce wsparcia dziennego

Dzieci i młodzież wychowujący się w rodzinach dysfunkcyjnych znajdują przyjazne miejsce w działającym w Bochni Miejskim Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”. Wychowankowie MCDiM przyjmowani są do placówki na podstawie pisemnych skierowań z instytucji oświatowych i pomocowych. W skierowaniach tych zawarte są informacje o sytuacji szkolnej i rodzinnej dziecka, trudnościach wychowawczych, dydaktycznych, mocnych stronach dziecka, stosowanych dotychczas formach pomocy, posiadanych orzeczeniach i sugestiach do pracy z dzieckiem. Podopieczni placówki to dzieci z terenu Bochni wychowujące się w warunkach niekorzystnych dla rozwoju, w rodzinach zagrożonych wykluczeniem społecznym. Do najczęstszych trudności, problemów występujących w środowisku życia wychowanków MCDiM „Ochronka” zaliczyć można: rozbitcie rodziny, emigracje zarobkowe rodziców, nadużywanie alkoholu przez opiekunów, brak czasu i zainteresowania dla dziecka ze strony rodziców, niski poziom umiejętności wychowawczych, występowanie zachowań noszących znamiona przemocy lub klimat przemocy, bezrobocie, ubóstwo.

Tabela 15. Trudności rodzin dzieci uczęszczających do MCDiM „Ochronka”

<i>Rodzaj trudności w rodzinie</i>	<i>% do ogółu rodzin*</i>		
	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
problemy alkoholowe	60	60	40
samotnie wychowujący rodzic	40	20	50
przemoc domowa	30	30	7
przewlekła choroba rodzica	20	20	-
brak umiejętności wychowawczych	90	90	80
kryzysy rodzinne (rozstania rodziców, śmierć rodzica, problemy finansowe, nagła utrata pracy itp.)	35	90	90

*Dane nie sumują się do 100% - w jednej rodzinie występuje na ogół więcej niż jedna dysfunkcja

Źródło: Dane MCDiM „Ochronka” pozyskiwane na potrzeby sprawozdań z realizacji GPWR

Wsparcie świadczone dzieciom w MCDiM polega na pomocy psychologicznej, pedagogicznej, pomocy w nauce, odkrywaniu i rozwijaniu talentów dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. Jest to sprawdzająca się w społeczności lokalnej forma kompensowania braków środowiskowych. „Ochronka” zapewnia bezpieczne i przyjazne warunki pobytu młodzieży, strukturalizuje czas wolny i promuje wartościowe sposoby jego spędzania. W pomocy dzieciom stara się oddziaływać również na rodziny i korygować ich funkcjonowanie.

9. Piecza zastępcza

Zaburzenia funkcjonowania rodziny bywają na tyle poważne, że dalsze sprawowanie przez rodzinę opieki nad dzieckiem bywa zagrożone. Celem pracy asystentów jest motywowanie rodziców, opiekunów do prawidłowego realizowania przez nich funkcji opiekuńczych i wychowawczych tak, aby dziecko mogło wychowywać się w rodzinie biologicznej. W sytuacji braku zasobów niezbędnych do zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, istnieje możliwość umieszczenia go w pieczy zastępczej. W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, piecza może być sprawowana w formie rodzinnej lub instytucjonalnej (placówki opiekuńczo-wychowawcze). W rodzinach zastępczych umieszcza się dzieci, których rodzice zostali trwale lub czasowo pozbawieni praw rodzicielskich lub gdy władza rodzicielska została im ograniczona. Na terenie miasta Bochnia w 2018 roku funkcjonowało 51 rodzin zastępczych (tabela 17), z czego większość stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem (dziadkowie, starsze rodzeństwo).

Tabela 16. Liczba dzieci z terenu Miasta Bochnia umieszczonych w pieczy zastępczej

Rodziny zastępcze	Liczba dzieci								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>W rodzinach zastępczych:</i>									
- spokrewnionych	33	39	43	41	43	46	32	35	47
- niezawodowych	8	10	12	4	9	8	7	6	14
- zawodowych	0	3	3	0	3	5	2	4	4
<i>Rodzinnym Domu Dziecka</i>	-	-	16	16	16	20	6	8	1
<i>Placówkach opiekuńczo wychowawczych</i>	26	28	29	11	8	13	12	10	6
<i>Razem</i>	41	52	74	61	71	79	59	63	72

Źródło: Dane PCPR w Bochni gromadzone sukcesywnie przez MOPS na potrzeby sprawozdawczości

W 2016 r. znacznie zmniejszyła się liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych. Część wychowanków usamodzielniała się lub wróciła do rodzin biologicznych, część z nich trafiła do rodzin adopcyjnych. Wobec powyższego zmniejszyła się także liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Miasta Bochnia. Ponowny wzrost liczby dzieci w pieczy zastępczej oraz liczby rodzin

zastępczych uwidocznił się w dalszych latach.

Tabela 17. Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Miasta Bochnia

<i>Rodzaje rodzin</i>	<i>Liczba rodzin zastępczych</i>								
	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>spokrewnione</i>	24	28	31	29	32	34	23	29	39
<i>niezawodowe</i>	7	9	10	8	7	6	6	7	11
<i>zawodowe</i>	1	1	0	1	1	1	1	1	1
<i>Rodzinny Dom Dziecka</i>	-	-	2	2	2	2	2	2	2
<i>Razem</i>	32	38	43	40	42	43	32	39	53

Źródło: Dane PCPR w Bochni gromadzone sukcesywnie przez MOPS na potrzeby sprawozdawczości

IV. OBSZARY PROBLEMOWE

W dokonanym powyżej zarysie diagnozy sytuacji rodzin w Bochni widoczne są powtarzające się dysfunkcje w zakresie wypełniania przez rodziny funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w realizacji tej funkcji spoczywa m.in. na jednostkach samorządu terytorialnego. Wsparcie to udzielane jest we współpracy z instytucjami działającymi na terenie miasta, np.: sądem, policją, instytucjami oświaty, podmiotami leczniczymi a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi (art. 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Podejmując działania na rzecz rodziny, należy mieć na względzie podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawa dziecka. Pomoc rodzinie, zgodnie z zasadą subsydiarności, ma się opierać w pierwszej kolejności na jej zasobach i możliwościach oraz zasobach środowiska lokalnego.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa zadania, które należy podejmować na rzecz rodzin z trudnościami funkcjonowania. Wiele z nich jest już realizowanych w ramach działań instytucji i podmiotów funkcjonujących w mieście i mających kontakt z rodzinami. Dlatego też w niniejszym Programie wskazuje się ponownie na potrzebę ich rozwoju i wzmocnienia.

Działania w zakresie wspierania rodziny dotyczyć będą zatem następujących obszarów:

- wsparcie rodzin z dziećmi w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej;
- podejmowanie działań profilaktycznych i edukacyjnych na rzecz rodziny;
- koordynacja działań różnych instytucji działających ze środowiskami dysfunkcyjnymi (m.in. z wykorzystaniem założeń projektu „Kooperacje 3D – model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin”)
- zmniejszanie skali zjawisk zaburzających prawidłowe funkcjonowanie rodziny: ubóstwo, bezrobocie, deficyty w obszarze prowadzenia gospodarstwa domowego, uzależnienia, przemoc domowa, brak lub niewystarczające kompetencje rodzicielskie.

V. ADRESACI PROGRAMU

Działania określone w niniejszym dokumencie kierowane są w szczególności do:

A. rodzin:

- bezradnych i/lub niewydolnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- przeżywających kryzysy
- zagrożonych rozpadem, demoralizacją
- uwikłanych w problem przemocy i/lub uzależnienia

B. dzieci i młodzieży, szczególnie:

- z rodzin dotkniętych kryzysem i rodzin dysfunkcyjnych
- przejawiających trudności wychowawcze

VI. CELE PROGRAMU

Cel główny:

Wspieranie rodzin z terenu Gminy Miasta Bochnia przeżywających trudności w wypełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w celu przywrócenia zdolności do ich pełnienia

Cele szczegółowe:

1. Realizacja systemu wsparcia materialnego dla rodzin z dziećmi
2. Wzmacnianie systemu wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych
3. Świadczenie pomocy dzieciom i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub zagrożonych kryzysem
4. Profesjonalizacja i integracja działań na rzecz wspierania rodziny (m.in. zgodnie z projektem „Kooperacje 3D”)

VII. REALIZACJA

Nr celu	Zadanie do realizacji	Realizator	Sposób weryfikacji
Cel główny			
Wspieranie rodzin z terenu Gminy Miasta Bochnia przeżywających trudności w wypełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej w celu przywrócenia zdolności do ich pełnienia.			
Cele szczegółowe			
1.	Realizacja systemu wsparcia materialnego dla rodzin z dziećmi		
	1.1. Świadczenia z pomocy z społecznej na rzecz rodzin z dziećmi	MOPS	Liczba rodzin z dziećmi korzystających z pomocy finansowej
	1.2. Realizacja programów wsparcia materialnego rodzin np. Rodzina 500+, 300+, Bocheńska Karta Rodzinna, stypendia szkolne, zasiłki szkolne itp.	MOPS, UM, Miejski Zespół Edukacji	Liczba realizacji w ramach poszczególnych programów: Liczba wypłaconych świadczeń z Programu 500+ Liczba wydanych BKR Liczba zrealizowanych stypendiów szkolnych i zasiłków szkolnych
	1.3. Zapewnienie dostępu do systemu świadczeń rodzinnych	MOPS	Liczba rodzin pobierających świadczenia rodzinne
2.	Tworzenie systemu wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych		
	2.1. Świadczenie wsparcia w formie asystenta rodziny	MOPS	Liczba rodzin objętych wsparciem AR Liczba osób w rodzinach objętych wsparciem AR Liczba dzieci w rodzinach objętych wsparciem AR Liczba zatrudnionych asystentów rodziny
	2.2. Świadczenie pracy socjalnej dla rodzin z dziećmi	MOPS	Liczba rodzin objętych pracą socjalną
	2.3. Świadczenie usług dla rodzin z dziećmi	MOPS	Liczba rodzin korzystających
	2.4. Świadczenie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego dla rodzin (w tym: prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, terapeutycznego, mediacyjnego)	MOPS, PK, MKRPA, placówki oświatowe	Liczba udzielonych porad i konsultacji Liczba rodzin objętych wsparciem
	2.5. Tworzenie warunków do powołania oraz działania rodzin wspierających	MOPS	Liczba inicjatyw/ naborów
	2.6. Tworzenie warunków do działania grup wsparcia dla rodzin	MOPS	Liczba inicjatyw/grup
	2.7. Podejmowanie działań profilaktycznych	MOPS, Zespół	Liczba przedsięwzięć

	oraz interwencyjnych	Interdyscyplinarny, MCDiM, MDK, PiMBP, placówki oświatowe, Straż Miejska, SPMZOZ	Liczba prowadzonych procedur NK Liczba skierowanych wniosków do sądu o wgląd w sytuację rodziny Liczba skierowanych wniosków do MKRPA
3.	Świadczenie pomocy dzieciom i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub zagrożonych kryzysem		
	3.1. Świadczenie wsparcia i pomocy dla dzieci i młodzieży	MOPS, MCDiM, placówki oświatowe	Liczba dzieci objętych wsparciem MCDiM Liczba dzieci objętych wsparciem wolontariuszy MOPS Liczba dzieci objętych pomocą psychologa i pedagoga szkolnego
	3.2. Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży	MOPS, MCDiM, placówki oświatowe, MDK, PiMBP, MOSiR	Liczba wydarzeń Liczba uczestników
4.	Profesjonalizacja i integracja działań na rzecz wspierania rodziny		
	4.1. Wzmacnianie i rozwijanie umiejętności osób świadczących pomoc w obszarze wspierania rodziny	Kierownicy placówek z terenu miasta delegujący pracowników do udziału w szkoleniach (w tym członkowie Partnerskiego Zespołu Kooperacyjnego powstającego w ramach projektu „Kooperacje 3D..”)	Liczba szkoleń/superwizji Liczba uczestników szkoleń
	4.2. Tworzenie klimatu sprzyjającego integracji działań na rzecz wspierania rodziny	MOPS, PCPR przy wsparciu ROPS w Krakowie, członkowie Partnerskiego Zespołu Kooperacyjnego (w tym: Ochronka, SPMZOZ Floris, placówki oświatowe z terenu miasta, OIK)	Liczba inicjatyw

Zakłada się, że każde z zadań ujętych w programie realizowane będzie w każdym roku jego obowiązywania z wyłączeniem projektu Kooperacje 3D, którego zakończenie nastąpi w 2020 r.

Program jest realizowany przez jednostki organizacyjne Gminy Miasta Bochnia, w szczególności:

- Urząd Miasta Bochnia,
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy,
- Miejskie Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”,
- Straż Miejska,

- Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji,
- Miejski Dom Kultury,
- Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna,
- przedszkola i placówki oświatowe z terenu miasta Bochnia,
- placówki opieki zdrowotnej,

we współpracy ze środowiskiem lokalnym, odpowiednimi jednostkami powiatowymi, administracją rządową, sądami i ich organami pomocniczymi, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi i społecznymi.

Celem tej współpracy jest w szczególności diagnoza sytuacji rodziny, uzgodnienie kierunków działań i sposobów ich realizacji oraz pozyskania dla rodziny wsparcia z zasobów środowiska lokalnego.

Koordynatorem Programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni. Jednostki organizacyjne Gminy Miasta Bochnia zobowiązane są do współpracy z MOPS w zakresie jego realizacji i ewaluacji. Koordynator Programu jest zobowiązany do rozpatrywania i ewentualnego uwzględniania wniosków i postulatów podmiotów uczestniczących w wykonywaniu zadań Programu.

VIII. FINANSOWANIE

Zadania Programu realizowane będą ze środków:

- **budżetu Gminy Miasta Bochnia** – przyjmuje się, że wydatki roczne na realizację programu (w tym zatrudnienie asystentów rodziny) ponoszone ze środków własnych nie będą niższe niż 4 959 414,25 zł.
- **dotacji i grantów** – wartość środków ze źródeł zewnętrznych pozyskiwanych na realizację programu jest zależna od możliwości, tj. ogłaszanych konkursów i grantów

IX. EWALUACJA I SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Program podlega rocznej ewaluacji opracowywanej w formie sprawozdań przedkładanych odpowiednim organom w terminach określonych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz przepisach wykonawczych. Na potrzeby ewaluacji Programu MOPS gromadzi dane ilościowe i jakościowe. Podmioty uczestniczące w realizacji Programu są zobowiązane przekazywać MOPS w Bochni informacje dotyczące wykonanych zadań.

X. SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabela 1. Struktura gospodarstw domowych wg Narodowego Spisu Powszechnego 2002 r.

Tabela 2. Liczba rodzin z dziećmi w Bochni w latach 2016 - 2018

Tabela 3. Bezrobocie w Gminie Miasta Bochnia w latach 2013-2018

Tabela 4. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w latach 2006-2018

Tabela 5. Typy rodzin objętych pomocą społeczną

Tabela 6. Główne powody przyznawania pomocy społecznej w latach 2016 - 2018

Tabela 7. Wsparcie asystentów rodziny w latach 2013-2018

Tabela 8. Wsparcie udzielane rodzinom przez szkoły w latach 2017-2018

Tabela 9. Wsparcie udzielane rodzinom przez przedszkola w latach 2017-2018

Tabela 10: Liczba dzieci dożywianych

Tabela 11. Liczba rodzin z dziećmi objętych nadzorem kuratorów sądowych

Tabela 12. Liczba spraw prowadzonych w rodzinach

Tabela 13. Wsparcie udzielane w Miejskim Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym dla Osób Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy w latach 2008-2018

Tabela 14. Przemoc w bocheńskich rodzinach w latach 2013 – 2018

Tabela 15. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w latach 2013-2016

Tabela 16. Trudności rodzin dzieci uczęszczających do MCDiM „Ochronka”

Tabela 17. Liczba dzieci z terenu Miasta Bochnia umieszczonych w pieczy zastępczej

Tabela 18. Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Miasta Bochnia